

מכון אהרן
למדיניות כלכלית
ע"ש אהרן דוברת ז"ל

אוניברסיטת
רייכמן

האם משתלם לאברך חרדי להצטרף לשוק העבודה?

הלה אקסלרד ותום שדה*

נייר מדיניות 2024.03 / יוני 2024

* ד"ר הלה אקסלרד היא חוקרת בכירה במכון אהרן למדיניות כלכלית באוניברסיטת רייכמן, ועומדת בראש המרכז למדיניות כלכלית של החברה החרדית. תום שדה הוא חוקר במכון אהרן למדיניות כלכלית.

מכון אהרן למדיניות כלכלית

על שם אהרן דוברת ז"ל

חזון מכון אהרן למדיניות כלכלית בבית ספר טיומקין לכלכלה הוא לתמוך בצמיחה כלכלית וחזק חברתי בני-קיימא ובצמצום העוני, זאת באמצעות עיצוב אסטרטגיה מבוססת יעדים מדידים בני השוואה בינלאומית והצעות לתוכניות מפורטות למדיניות כלכלית המבוססות על ידע בינלאומי מעודכן. אנו מתמקדים ברפורמות לצמיחה כלכלית הנובעת מגידול בתעסוקה ומהעלאת התוצר לשעת עבודה (הפריון) בישראל.

המדד המרכזי לצמיחה כלכלית בת-קיימא – התוצר לנפש – נמצא עדיין ברמה נמוכה מזו המקובלת במדינות המובילות בעולם המפותח, וכמוהו גם הפריון במשק. המכון, באמצעות מחקרים כלכליים, מציע יעדים, כלי מדיניות חדשניים ורפורמות לקידום הצמיחה, התעסוקה האיכותית והפריון.

מטרת המכון היא להשפיע על המדיניות הכלכלית-חברתית בישראל, תוך גיבוש תוכניות ארוכות טווח שתמוודנה עם מכלול הבעיות הכלכליות והחברתיות במשק, ובייחוד בקרב משפחות בחצי התחתון של התפלגות ההכנסות. אלו כוללות חלקים נכבדים מהאוכלוסיות הערבית והחרדית, ועליית התעסוקה והפריון בהן תתרום רבות להשגת יעדי הצמיחה, החזק החברתי וצמצום העוני. כמו כן, מטרת המחקרים היא להשפיע על השיח המקצועי ולעורר דיון המבוסס על מידע אמין ועל מחקר כלכלי-חברתי המציע כלים מעשיים להשגת היעדים.

← דירקטוריון:

מר שלמה דוברת (יו"ר), מר ירון לוטן (סגן יו"ר), פרופ' מרטין אייכנבאום, גב' יעל אנדורן, פרופ' צבי אקשטיין, מר ירום אריאב, מר גבי אשכנזי, גב' דיתה ברונצקי, פרופ' איתי גולדשטיין, גב' יעל דוברת, מר קובי הבר, מר רוני חזקיהו, פרופ' ניראון חשאי, גב' ענת לוי, פרופ' רפי מלניק, מר רוני ניר, ד"ר טלי רגב, גב' עפרה שטראוס, מר חיים שני, מר עימאד תלחמי.

← ראש המכון:

פרופ' צבי אקשטיין.

← ועדה מדעית:

פרופ' צבי אקשטיין (יו"ר), פרופ' מרטין אייכנבאום, ד"ר אסף אילת, פרופ' אפרים בנמלך, פרופ' צבי הרקוביץ, ד"ר יניב ידיד לוי, פרופ' אסנת ליפשיץ, פרופ' עומר מואב, פרופ' רפי מלניק, ד"ר טלי רגב.

← פרטי התקשרות:

אוניברסיטת רייכמן, ת.ד. 167 הרצליה 4610101

טלפון: 09-9602431

דוא"ל: aaron.economics@runi.ac.il

אתר: www.aiep.runi.ac.il

ההפסד הכלכלי הנובע מיציאה לעבודה: האם משתלם לאברך חרדי להצטרף לשוק העבודה?

לתמריצים כלכליים יש השפעה מכרעת על החלטתם של גברים חרדים לצאת לעבוד. יציאתם לעבודה של גברים חרדים הפכה רלוונטית מתמיד בעקבות המלחמה שפרצה בשבעה באוקטובר, זאת לנוכח התחדשות השיח על ההכרח לשלב גברים חרדים בצבא, בתעסוקה, ובתעסוקה איכותית.

נייר מדיניות זה בודק באמצעות נתוני סקרי הוצאות של 2019–2021 מהו ההפסד הכלכלי אל מול תוספת ההכנסה הפנויה של גבר חרדי צעיר בעת השתלבותו בשוק העבודה. ממצאי המחקר מלמדים כי אברך שיוצא לעבוד מרוויח 7,681 ש"ח בחודש ומפסיד 4,325 ש"ח בממוצע בחודש. כך, יציאתו לעבודה מגדילה את ההכנסה הפנויה של משק הבית רק בכ-40%, זאת לעומת 94% במשק בית יהודי לא-חרדי.

על מנת שישתלם לגבר במשק בית חרדי לצאת לעבודה, עליו להרוויח לא פחות מ-4,300 ש"ח בחודש (רק על מנת לפצות על אובדן ההכנסות והגידול בהוצאות), וככל הנראה הרבה יותר, על מנת שהתמריץ להיכנס לשוק העבודה יפצה גם על המעבר מ"בית של תורה" שבו האישה עובדת והגבר אברך לבית שבו שני בני הזוג מפרנסים. הנתונים מלמדים ש-23% מהגברים החרדים מרוויחים פחות מ-4,300 ש"ח, כלומר ברור שגברים כאלו יעדיפו להישאר בכולל ו"להרוויח" את אותו הסכום בשווי ההטבות שניתנות. מחסור בלימודי ליבה ובמיומנויות הרלוונטיות לשוק העבודה מקטין את האפשרות להרוויח שכר גבוה מספיק שיפצה על ההפסדים הכספיים והחברתיים, וכך גדלה ההסתברות שיעדיף להישאר אברך וייהנה מההטבות והקצבאות הכרוכות בכך. עוד יש לזכור כי הפסד הקצבאות ביציאה לעבודה הוא ודאי, בעוד שהיציאה לעבודה כרוכה בחוסר ודאות לגבי הצלחת המהלך וההכנסה הצפויה.

השכלה והכשרה מקצועית תגדלנה את ההסתברות להשתלב בתעסוקה עם שכר גבוה. מסימולציה שערכנו, הסקנו שאם הגבר הוא בעל השכלת מה"ט, כמו גם אשתו, יציאת הגבר החרדי לעבודה תעלה את ההכנסה למשק הבית בלמעלה מ-80%. לאור זאת יש לכלול לימודי עברית, מתמטיקה ואנגלית ברמה גבוהה במערכת הלימודים של בנים חרדים, וכן לפתוח מכינות לקראת לימודים טכנולוגיים או אקדמיים. עוד צריך לפתוח יחידות מה"ט בסמוך לכוללים על מנת להנגישן לגברים חרדים, בדומה למהלך שנעשה בקרב נשים חרדיות כשהונגשו לימודי מה"ט והוכנסו לתוך הסמינרים לנשים.

ערך הסף של כ-4,500 ש"ח יכול להשפיע על יכולתם של גברים חרדים לרכוש השכלה איכותית, ולכן כדאי שיקבלו את הסכום גם בעת הכשרה מקצועית, כדי להקל על אובדן ההכנסה בעת היציאה מהישיבה ולהעניק את ההזדמנות להשתלב בתעסוקה בשכר גבוה כשיצאו לעבודה. במצב זה נדרשת התערבות ממשלתית, שכן מדובר בכשל שוק קלאסי שנובע מכך שההורים קיבלו החלטות עבור ילדיהם הצעירים (ללמוד במערכת חינוך ללא לימודי חול) שפוגעות בהם ובכלל המשק.

ככלי נוסף ומשלים, יש ליישם תמריצים כלכליים חיוביים ושליליים שמתכתבים עם מדיניות כוללת שתומכת ברכישת השכלה (תקצוב למוסדות שמלמדים מתמטיקה ואנגלית, שלילת תקציב מאלו שאינם מלמדים או שאינם עומדים ביעדי הצלחה), הכשרה מקצועית ותעסוקה, תוך הקטנת תמריצים המעודדים אי-תעסוקה.

תוכן העניינים

5	1. סיכום ומסקנות
6	2. מבוא
7	3. תעסוקה ושכר של גברים חרדים
9	4. מתודולוגיה
11	5. ממצאים
14	6. המלצות מדיניות
18	נספח: ממצאים

1. סיכום ומסקנות

במחקר זה בחנו מהם התמריצים הכלכליים ביציאתם לעבודה של גברים חרדים באמצעות נתוני סקר הוצאות של 2019–2021 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס), ואמדנו בצורה מעודכנת את הכדאיות הכלכלית של יציאה לעבודה.

ממצאי המחקר מלמדים כי אברך שיוצא לעבוד מרוויח 7,681 ש"ח בממוצע בחודש ומפסיד 4,325 ש"ח בממוצע בחודש. כך, יציאתו של הגבר החרדי לעבודה מגדילה את ההכנסה הפנויה של משק הבית רק בכ-40%, ומעלה סימני שאלה באשר לכדאיות הכלכלית של יציאה לעבודה, שכרוכה לעיתים גם במשמעויות חברתיות וקהילתיות, שכן המודל האידיאלי בקהילות חרדיות רבות הוא אישה מפרנסת וגבר לומד תורה. על מנת שישתלם לגבר במשק בית חרדי לצאת לעבודה, עליו להרוויח לא פחות מכ-4,300 ש"ח בחודש (רק על מנת לפצות על אובדן ההכנסות והגידול בהוצאות), וככל הנראה הרבה יותר, על מנת שהתמריץ להיכנס לשוק העבודה יפצה גם על המעבר מ"בית של תורה" שבו האישה עובדת והגבר אברך לבית שבו שני בני הזוג מפרנסים. חשוב לציין שגובה הקצבאות הוא צפוי וקבוע, בעוד שביציאה לשוק העבודה, בייחוד ברמות ההשכלה הנוכחיות, יש הרבה יותר אי-ודאות.

לא זאת אף זאת, היעדר כישורים רלוונטיים לשוק העבודה, היעדר לימודי ליבה ובעיקר מתמטיקה ואנגלית, כמו גם כישורים רכים, מובילים לשילוב בתעסוקה שאינה איכותית, ומקטינים את האפשרות להרוויח שכר גבוה מספיק שיפצה על ההפסדים הכספיים והחברתיים (23% מהגברים החרדים מרוויחים פחות מ-4,300 ש"ח. כלומר, ברור שגברים כאלה יעדיפו להישאר בכולל ו"להרוויח" את אותו הסכום בשווי ההטבות שניתנות), וכך גדלה ההסתברות שיעדיף להישאר אברך וליהנות מההטבות והקצבאות הכרוכות בכך.

ההפסד הכרוך ביציאה לעבודה קשור בקצבאות והטבות שהמדינה מעניקה לאברכים, הטבות כמו קצבת אברך, הנחה בארנונה, הנחה במעונות, וזאת בנוסף על העברות מהקהילה שאינן קשורות למדינה ישירות. הטבות אלו, שאינן מותנות במימון כושר השתכרות, פועלות כמלכודת עוני, שכן הן דוחפות את הגברים החרדים להישאר אברכים ומבטלות את הכדאיות של יציאה לשוק העבודה. לאור זאת, יש לכלול לימודי עברית, מתמטיקה ואנגלית ברמה גבוהה במערכת הלימודים של בני חרדים. שיפור איכות החינוך, תוך הכנת כל התלמידים להשתלבות בהשכלה על-תיכונית ובתעסוקה צריכה להיעשות באמצעות תמריצים לעמידה ביעדים מדידים.

השלמת פערים בכישורי בסיס יכולה להיעשות במכינות לקראת לימודים טכנולוגיים או אקדמיים ובכל מסגרות ההשכלה וההכשרה. מכינות תאפשרנה לגברים חרדים להשתלב בהכשרות מקצועיות איכותיות או בלימודים באקדמיה.

עוד צריך לפתוח יחידות מה"ט בסמוך לכוללים והנגשתן לגברים חרדים, בדומה למהלך שנעשה בקרב נשים חרדיות כשהונגשה השכלה גבוהה, והוכנסו לימודי מה"ט לתוך הסמינרים לנשים. בסימולציה שערכנו, כששני בני הזוג החרדים רכשו השכלה במה"ט, יציאת הגבר החרדי לעבודה מובילה לתוספת של יותר מ-80% להכנסת משק הבית. גם אי-הוודאות לגבי התעסוקה נמוכה יותר, שכן ידוע שההסתברות לתעסוקה אחרי לימודים במה"ט עולה במידה ניכרת (אקסלרד ואחרים, 2024).

כלי נוסף ומשלים הוא ליישם תמריצים כלכליים חיוביים ושלייליים שמתכתבים עם מדיניות כוללת שתומכת ברכישת השכלה (תקצוב למוסדות שמלמדים מתמטיקה ואנגלית, שלילת תקציב מאלו שאינם מלמדים או שאינם עומדים ביעדי הצלחה), הכשרה מקצועית ותעסוקה, תוך הקטנת תמריצים המעודדים אי-תעסוקה וקיצוץ קצבאות שאינן מותנות בתעסוקה/מימון כושר השתכרות.

2. מבוא

אגף התקציבים באוצר פרסם במאי 2023 תחזית שלפיה אובדן התוצר מאי-תעסוקת חרדים בעשורים הקרובים עומד על 6.7 טריליון ש"ח. נגיד בנק ישראל העריך אף הוא בדצמבר 2019 כי שילוב הגברים החרדים בשוק העבודה והקניית השכלה מתאימה יגדילו את התוצר לנפש בשנת 2065 בכ-13,000 ש"ח (במחירי 2015). מכאן החשיבות המקרו-כלכלית למערכת תמריצים המעודדים יציאה לשוק העבודה והגדלת כושר ההשתכרות של גברים חרדים.

מחקר של מכון אהרן הראה כי פערים בין גברים חרדים וגברים לא-חרדים בשוק העבודה מתואמים עם רמת ההשכלה (ליפשיץ ולרום, 2024). בתרחישים ל-20 השנים הבאות הראו החוקרות כי לצורך צמיחת המשק נדרשת מדיניות שמעודדת הן השקעה ברמת ההשכלה של גברים חרדים והן את העלאת שיעורי התעסוקה שלהם. בתרחיש שלפיו ייסגרו הן הפער בתעסוקה והן הפער בהשכלה, התעסוקה של גברים חרדים תעלה ב-38 נקודות אחוז וייסגר כל הפער בתעסוקה. בנוסף תחול עלייה דרמטית בהכנסה מעבודה כך שהכנסת משקי הבית החרדים מעבודה תעלה ב-58%, ו-80% מהפער בינם לבין משקי הבית היהודים הלא-חרדים ייסגר. הפער שיוותר אז קשור לאיכות התעסוקה בתוך כל רמת השכלה.

חלוקה מגדרית שבוצעה בהמשך הראתה כי אם העלייה ברמת ההשכלה ובשיעור התעסוקה תתרחש רק בקרב הגברים החרדים – ההשפעה על משקי הבית החרדיים תהיה המשמעותית ביותר, שכן בין 80% ל-90% מצמצום הפער מגיע משינוי אצל הגברים, ועל כן המדיניות צריכה להתמקד בהם. כדי לעשות זאת, נדרשת מדיניות שמעודדת גם השכלה וגם תעסוקה. אולם מדיניות שמעניקה תמריצים שליליים לתעסוקה ולהשכלה עלולה לעצור את צמצום הפער, ואף להרחיבו.

בשנת 2019 פרסמו בן וקריל ניתוח של חשיבות התמריצים הכלכליים ביציאתם לעבודה של גברים חרדים. עבודתם הפכה רלוונטית מתמיד אחרי פרוץ מלחמת חרבות ברזל, לאור התחדשות השיח על ההכרח לשלב גברים חרדים בצבא, בתעסוקה, ובתעסוקה איכותית. לאור זאת, מטרת נייר מדיניות זה היא לשחזר ולעדכן את הניתוח של התמריצים הכלכליים ביציאתם לעבודה של גברים חרדים. באמצעות נתוני סקר הוצאות של 2019–2021 אנו אומדים בצורה מעודכנת את הכדאיות הכלכלית של יציאה לעבודה. הניתוח שמביא לידי ביטוי מגמות שהתחזקו מאז הניתוח הקודם (שנערך על נתוני 2016), כמו עלייה בהשכלה ובנגישות להשכלה, בעיקר של נשים חרדיות, צמצום פערי שכר של נשים חרדיות (בין היתר בעקבות כניסה לתחומי תעסוקה מכניסים יותר) ועדכון התמריצים.

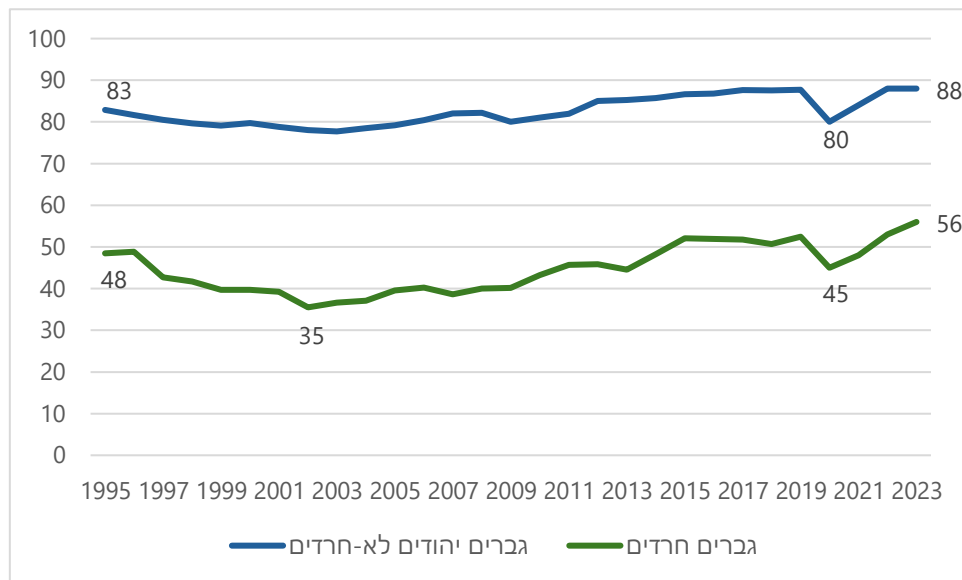
שאלת המחקר מתמקדת **בתמריצים הכלכליים הניתנים למשק הבית והמשפיעים על השתלבות בשוק העבודה**. החשיבות להתבוננות על משקי הבית נובעת מהמחקר הכלכלי שמראה כי למשק בית שבו שני בני הזוג מועסקים יש הסתברות נמוכה יותר להיות מתחת לקו העוני (אקשטיין ולרום, 2016; המוסד לביטוח לאומי, 2022).

3. תעסוקה ושכר של גברים חרדים

שיעורי התעסוקה ורמות השכר של גברים חרדים נמוכים מאלו של גברים יהודים שאינם חרדים, וניכר כי ישנם חסמים וקשיים רבים המונעים את השתלבותם בתעסוקה בכלל, ובתעסוקה איכותית בפרט.¹ היעדר ארגז כלים בסיסי, כגון ידע באנגלית ובמתמטיקה וחוסר במיומנויות דיגיטליות, וכן הנורמה של שנות לימוד מרובות בישיבה ובכולל, תורמים לשיעורי תעסוקה נמוכים. כל זאת תוך עידוד המשך הלימוד התורני ללא יציאה אל שוק העבודה. גם בקרב פלגים חרדיים הרואים בחיוב יציאה לעבודה (חסידים למשל, המהווים קרוב ל-30% מכלל החרדים, כמו גם חלק מהפלגים המזרחיים), הגברים חסרים הכשרה בסיסית, שאותה לא רכשו במהלך לימודיהם, ועל כן הם משתלבים בעבודות פחות איכותיות ובשכר נמוך. בנוסף קיימים חסמים חיצוניים המונעים מגברים חרדים להתגייס לצבא וגורמים לדחיית השירות לשנים רבות, או לאי שירות כלל, כמו חשש קהילתי מעזיבת הדת, נוסף על הרצון להתבדל (אקסלרד וטרכטינגוט, 2023). בהקשר לכך, קיים ההכרח להישאר במסגרת לימודי קודש ללא לימודי הכשרה או תעסוקה כתנאי לזכות בדחיית השירות הצבאי, אשר מונע את ההשתלבות בשוק העבודה, ובעקיפין גם את צבירת הניסיון וההתקדמות בשוק העבודה.

שיעור התעסוקה של גברים חרדים בגילים 25–64 עומד כיום על כ-56%, עלייה ניכרת בהשוואה לשיעור זה לפני כעשור וחצי (איור 1). עלייה זו נובעת בין היתר מהקטנת היקף התמיכה בכוללים והתאמת גובה קצבאות הילדים וקצבאות הבטחת הכנסה, והודות לתשתיות תומכות התעסוקה שפותחו והופעלו, כגון תוכנית מעגלי תעסוקה ומרכזי מפתח. בין השנים 2013–2015, כאשר צומצמה עוד יותר התמיכה באברכים ונדרש מיצוי כושר ההשתכרות, הייתה ירידה ניכרת במספר אברכי הכולל, אך זו קווצה עם כינונה של ממשלה חדשה ב-2015, אשר החזירה את המצב פחות או יותר לקדמותו.

איור 1: שיעור תעסוקה של גברים חרדים ויהודים לא-חרדים בגילים 25–64

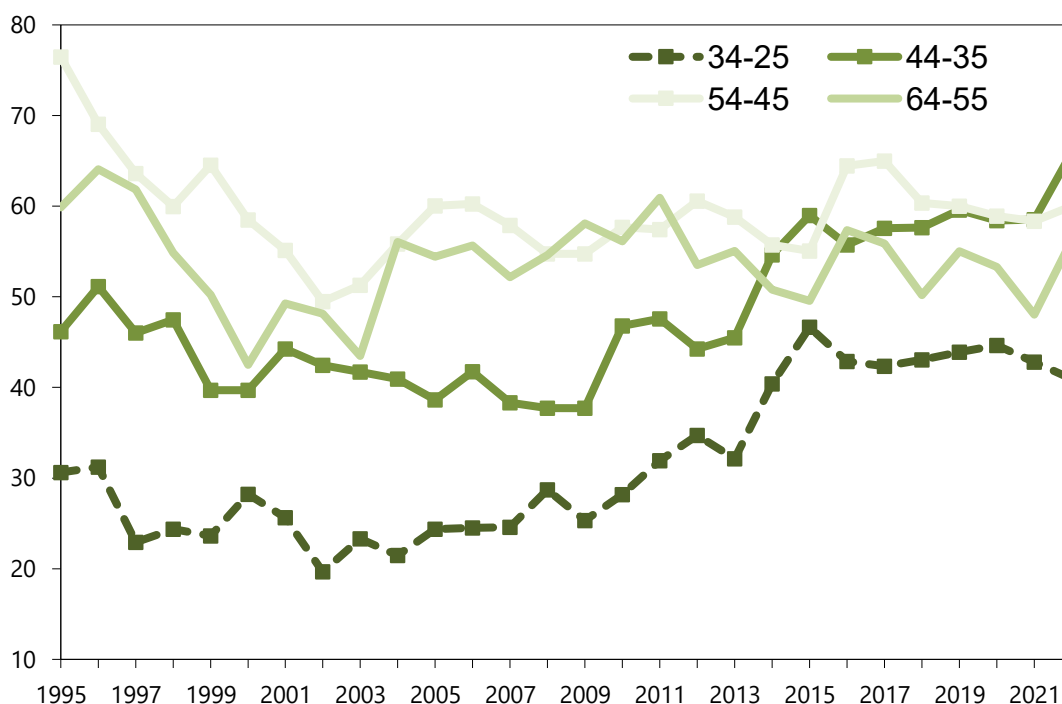
זיהוי חרדים עד 2013 לפי הגדרת מועצה, מ-2014 לפי הגדרה עצמית.
מקור: עיבודי מכון אהרן לנתוני סקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

¹ בהקשר זה תעסוקה איכותית היא כזו שבה היקף התמורה מהתעסוקה לפרט גבוה מהממוצע של פרטים עם רקע וכישורים דומים במצב הקיים, כך שהשכר הממוצע לשעת עבודה והיקפי המשרה הממוצעים גבוהים יותר. במצב זה ניתוח עלות-תועלת למשק יהיה חיובי.

בשנת 2015, שבה שבו המפלגות החרדיות להיות חלק מהקואליציה, הופחתו התמריצים לכניסה לעבודה והוגדלה התמיכה בבחורי ישיבות ובאברכים. גם ממשלת בנט-לפיד, שפעלה מאמצע 2021, לא חוללה שינוי ניכר במערך התמריצים והתמיכות למגזר החרדי. עם זאת, בשנת 2022 חלה עלייה מחודשת בשיעורי התעסוקה של גברים חרדים, ובעקבותיה הגיעו שיעורים אלו לרמה הגבוהה ביותר בשלושת העשורים האחרונים (56% ב-2023).

באזור 2 ניתן לראות שיש קפיצה חדה בשנים 2013–2015 בשיעור החרדים הצעירים העובדים. בגילים 25–34 וגם בגילים 35–44 ניכרת עלייה שאולי נובעת גם מ"ריקון הבריכה" ב-2014.² בהמשך, אחרי שנת 2015 העלייה מתמתנת, וקצת יורדת. כך, לבני 25–34 שיעור התעסוקה ב-2015 היה 46.6%, וב-2022 40.9%.

איור 2: שיעור תעסוקה של גברים חרדים לפי קבוצת גיל

זיהוי חרדים עד 2013 לפי סוג בית ספר אחרון, מ-2014 לפי הגדרה עצמית.

מקור: עיבודי מכון אהרן לנתוני סקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

גובה ההכנסה הממוצעת של עובדים חרדים הוא כ-57% מגובה ההכנסה הממוצעת של עובדים יהודים לא-חרדים. פער זה נובע מהיקף תעסוקה קטן יותר אצל החרדים ורמת הכנסה נמוכה יותר, שהיא גם תוצאה של הכשרה מקצועית לא איכותית, והתמקדות בענפים כלכליים שרמת הכנסה בהם נמוכה יותר (כהנר ומלאך, 2023).

ההכנסה הנמוכה, ופוטנציאל ההשתכרות הנמוך של גברים חרדים, שנובעים מהיעדר לימודי מתמטיקה ואנגלית, והיעדר כישורים רלוונטיים לשוק העבודה, מחדדים עוד יותר את ההשפעה השלילית של תמריצים כלכליים. על מנת שהיציאה לשוק העבודה תהיה כדאית, יש הכרח להרוויח הכנסה מספיק גבוהה אשר תפצה על הויתור על קצבאות והטבות שניתנות לאברכים שאינם משתלבים בתעסוקה. במחקר הזה נציג את התמריצים הכלכליים שניתנים כיום, ונציג מאיזו רמת הכנסה והיקף תעסוקה כדאי לגבר חרדי להשתלב בשוק העבודה.

² בשנת 2014 ניתן פטור חד-פעמי משירות צבאי לגברים חרדים בני 22 ומעלה – מה שכונה "ריקון הבריכה", זאת לאחר שנים רבות שבהן נאסר על גברים חרדים לעבוד ולרכוש השכלה לא-תורנית בד"כ עד גיל 31 (באופן רשמי משנת 2011 בני 28 נכנסו למאגר המילואים).

4. מתודולוגיה

במחקר זה אמדנו את התמריצים הכלכליים הניתנים לגברים חרדים ויהודים לא-חרדים בעת השתלבות בשוק העבודה, באמצעות סקרי הוצאות 2019–2021 של למ"ס. מחקר זה מתבסס על מחקר קודם של בץ וקריל (2019), שאמדו את התמריצים הכלכליים באמצעות סקר הוצאות 2016, כאשר נאמדו כלל ההכנסות של משקי הבית החרדיים והלא-חרדיים, כמו גם הוצאותיהם הקשורות ביציאה לעבודה. משקי הבית שבמדגם הנבדק הם משקי בית זוגיים בגילים 25–29 (לעומת המחקר הקודם, שניתח את גילאי 30–54). ניתחנו בנפרד את מבנה ההוצאות וההכנסות כאשר רק האישה עובדת (והגבר אברך – במשקי בית חרדיים, או לא מועסק – במשקי בית יהודיים לא-חרדיים), וכאשר שני בני הזוג עובדים (במשקי בית חרדיים ובמשקי בית יהודיים לא-חרדיים). התוצאות דומות כאשר מנתחים את הנתונים עבור קבוצות הגיל המבוגרות יותר (להרחבה ראו אזור נ-1 בנספח). בחרנו 4 משקי בית ש"מייצגים" את ארבע קבוצות משקי הבית האלו: משק בית חרדי שיש בו אברך ומפרנסת, משק בית חרדי שבו שני בני הזוג מפרנסים, משק בית יהודי לא-חרדי שבו רק האישה מפרנסת, ומשק בית יהודי לא-חרדי שבו שני בני הזוג מפרנסים. לוח 1 מציג את גודלי המדגם וגודלי האוכלוסייה שהוא מייצג בכל קבוצה במודל.

לוח 1: מדגמי המודל וגודלי האוכלוסייה

קבוצה במודל	גודל מדגם במספר הפרטים (ח)	ייצוג באוכלוסייה (סכום המשקלים)
יהודים חרדים – אברך ומועסקת	176	78,930
יהודים חרדים – שני בני הזוג מועסקים	72	29,341
יהודים לא-חרדים – לא מועסק ומועסקת	146	76,518
יהודים לא-חרדים – שני בני הזוג מועסקים	556	298,454

על מנת להגדיל את מדגם הסקר, איחדנו בין קבוצים של 3 שנים של סקרים: לצורך הגדלת המדגם תיקנו את המשקלים בגידול הממוצע של מספר משקי הבית באותה תקופה, ותיקנו את הערכים הכספיים בגידול הנומינלי בתוצר לנפש. תיקונים אלו מאפשרים להתייחס למדגם של שלוש השנים כסקר אחד, כאשר המשקלים מתוקנים לגידול באוכלוסייה והערכים הכספיים מתוקנים לשינוי הנומינלי והריאלי בהרגלי הצריכה וההכנסות של משקי הבית באותה תקופה. תיקון זה נהוג בספרות (קרלינסקי ושראול, 2019) והוא מאפשר ניתוח אמין יותר כאשר המדגם הראשוני קטן, כמו במקרה של האוכלוסייה החרדית. את הערכים השונים למשתנים אמדנו בצורות ובדרכים שלהלן:

- שכר גברים:** הנחנו שכר זהה ליהודים חרדים ויהודים לא-חרדים בכניסתם לשוק העבודה. הנחה זו גורמת להערכת יתר של שכר החרדים, שכן מיומנויות הגברים החרדים במתמטיקה ובאנגלית נמוכות במוצע משל הגברים היהודים שאינם חרדים, אפשרויות התעסוקה שלהם מוגבלות יותר, ולפיכך סביר ששכרם ההתחלתי בפועל נמוך מזה שמופיע בניתוח. השתמשנו באומדן של שכר ממוצע של גבר חרדי בגילים 25–29 כשכר שבו גבר חרדי או לא-חרדי נכנס לשוק העבודה. חשוב לציין שבדומה לבץ וקריל מדובר בהנחה מחמירה, שכן מיומנויות הגברים היהודים-חרדים נמוכות משל הגברים היהודים הלא-חרדים, דבר שעשוי להתבטא גם בפער שכר משמעותי. בניגוד לבץ וקריל, שכר זה אינו נאמד על ידי תיקון למספר ילדים או משתנים אחרים (באמצעות מודל רגרסיה), אלא באמצעות ממוצע ממושקל בלבד.

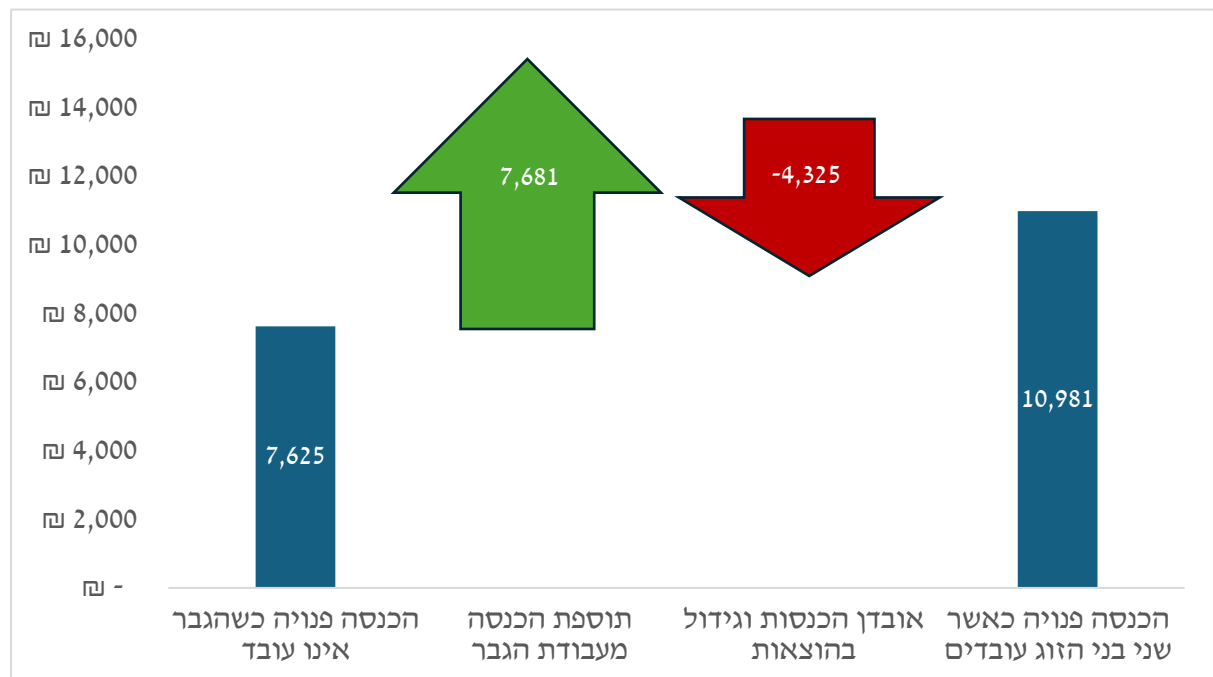
- **שכר נשים:** השתמשנו בממוצע שכר הנשים החרדיות הנשואות בגילים 25–29 שכן זוגן אינו עובד כמייצג את שכר הנשים החרדיות ושכר הנשים היהודיות הלא-חרדיות. הנחנו ששכר האישה אינו יורד בעת שהגבר יוצא לעבוד, בניגוד לבץ וקריל, זאת משום שבסקרי הוצאות 2019–2021 אין ירידה כזו בשעות העבודה או בשכר הממוצע כשמשווים בין משקי בית חרדיים שבהם שני בני הזוג עובדים לבין משקי בית חרדיים שבהם רק האישה עובדת. למעשה אפילו להפך, ישנה עלייה קלה באלו (בניגוד לסקר של 2016). העלייה מוסברת בחלקה על ידי מאפיינים שונים של משקי הבית שקשה לתקן אליהם (למשל הבדל בהשכלה, ב"מודרניות" של משק הבית וכן הלאה), ובכל מקרה היא קלה בלבד (פחות מ-200 ש"ח בחודש). לאור זאת, אנו סבורים שנכון להניח שאין שינוי בשכר האישה כאשר הגבר יוצא לעבוד.
- **הנחה בארנונה:** השתמשנו באומדני ההנחה בארנונה מהנתונים של בץ וקריל, תוך התאמתם לערכים נוכחיים באמצעות השינוי ברמת המחירים במשק ("אינפלציה"), באמצעות מדד המחירים לצרכן.
- **מספר ילדים:** הנחנו הבדל במספר הילדים במשקי הבית החרדיים והיהודיים הלא-חרדיים, בדומה לבץ וקריל. השתמשנו בממוצע הילדים הכולל ובממוצע הילדים מתחת לגיל 3, ועיגלנו למספר השלם הקרוב ביותר. שימוש במספר הילדים החציוני אינו משנה את התוצאות כלל.
- **קצבאות ילדים:** חושבו למשקי הבית במודל לפי ערכן הכספי בשנת 2021, בדומה לבץ וקריל.
- **סבסוד פעוטונים:** אמדנו את עלות הפעוטונים ואת סבסודם, תחת ההנחה שמשקי הבית מנצלים הטבה ממשלתית זו במלואה, בניגוד למחקר הקודם שבו ההנחה היא שהשימוש חלקי. החישוב נעשה לפי סימולטור של משרד העבודה לשנים 2023–2024.³
- **העברות בין משקי בית:** השתמשנו בערכים הממוצעים של העברות ממשקי בית אחרים, העברות למשקי בית אחרים, ותרומות לכל אחת מקבוצות ההשוואה.
- **הכנסה מהישיבה:** הנחנו שההכנסה מהישיבה מתחלקת חצי-חצי בין המדינה לבין תורמי הישיבה, דהיינו, ההכנסה המדווחת במשתנה של ההכנסה מישיבה חולק ל-2, כאשר חצי נחשב "הכנסה מהקהילה" וחצי נחשב "הכנסה מהמדינה". בפועל אין לחלוקה זו השפעה על תוצאות המודל.
- **הוצאות לטובת יציאה לעבודה:** הנחנו הוצאות תחבורה, ביגוד ותקשורת באותה רמה כמו בץ וקריל, תוך תיקון להפרשי המחירים בין 2021 ל-2016 באמצעות מדדי המחירים הרלוונטיים.
- **סיוע בשכר דירה:** בניגוד לבץ וקריל, בחישוב התמריצים לא נכלל סיוע בשכר דירה. זאת מאחר שבסקר הוצאות 2019–2021 מעטים משקי הבית באוכלוסייה הכללית שמקבלים סיוע זה, ומעטים אף יותר משקי הבית באוכלוסייה החרדית. אנו סבורים כי אין זה נכון לכלול את ההטבה הזו בגלל השכיחות הנמוכה של ההטבה בקרב משקי הבית.
- **הכנסה פנויה:** מוגדרת בדומה לבץ וקריל, כהכנסה אחרי מיסים ישירים והעברות כספיות, ואחרי העלויות ליציאה לעבודה. הכנסה זו מייצגת את ההכנסה הזמינה למשק הבית לצריכה וחיסכון, ושינוי בה מייצג את השינוי ברווחה החומרית של אותו משק בית.

³ זמן בקישור: <https://daycareeligibilitysimulator.labor.gov.il>

5. ממצאים

ממצאי המודל מוצגים באיורים 3 ו-4 וכן בלוח נ-1 בנספח. ניתן לראות באיור 3 כי אברך שיוצא לעבוד מרוויח בממוצע 7,681 ש"ח בחודש ומפסיד 4,325 ש"ח בחודש, דבר המיתרגם לכ-3,300 ש"ח בחודש הפרש בין הכנסתו הפנויה לפני ואחרי. לעומתו, באיור 4 ניתן לראות כי גבר יהודי לא-חרדי היוצא לעבוד מרוויח שכר זהה חודשית, אך מאבד רק כ-1,500 ש"ח בחודש, כאשר ההפרש בין הכנסתו הפנויה לפני ואחרי עומד על כ-6,100 ש"ח בחודש. כך, בעוד שמשק בית יהודי לא-חרדי כמעט מכפיל את הכנסתו הפנויה (כהגדרתה במחקר זה) בעקבות יציאתו של הגבר לעבודה, משק בית חרדי מגדיל אותה רק בכ-40%. על מנת שישתלם לגבר במשק בית חרדי לצאת לעבודה, עליו להרוויח לפחות כ-4,300 ש"ח בחודש (רק על מנת לפצות על אובדן ההכנסות והגידול בהוצאות). ככל הנראה משקי בית אלו יעדיפו שהגבר לא ייכנס לשוק העבודה בשכר נמוך כל כך, וכנראה הוא יצטרך להיות גבוה מכך בהרבה על מנת שהתמריץ להיכנס לשוק העבודה יהיה משמעותי ויפצה גם על המעבר מ"בית של תורה", שבו האישה עובדת והגבר אברך, לבית שבו שני בני הזוג מפרנסים.

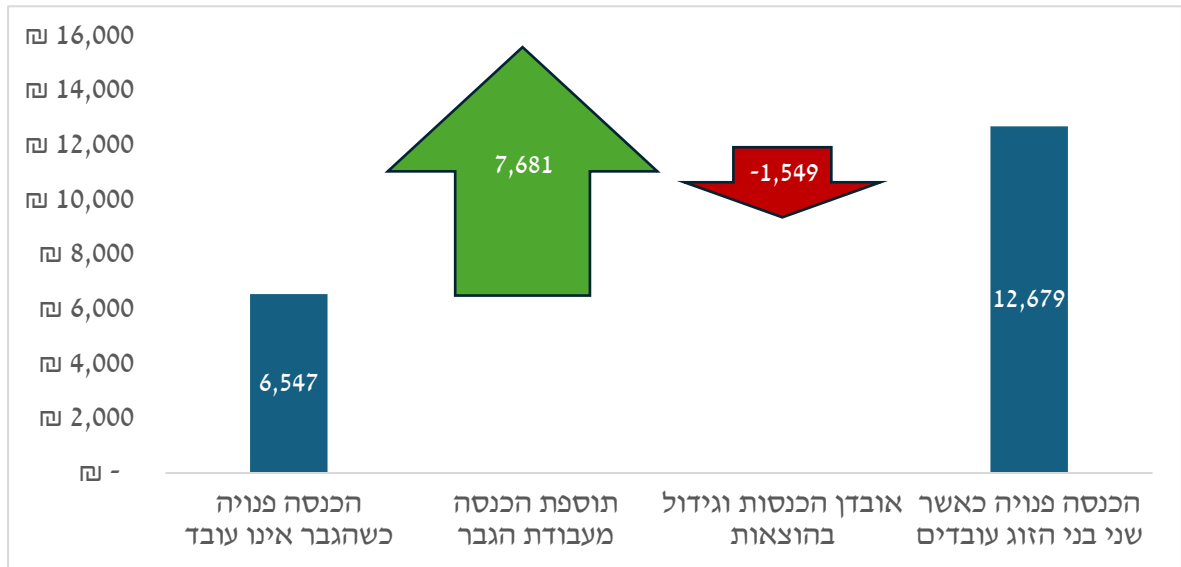
איור 3: השינוי בהכנסה הפנויה של משק בית יהודי חרדי בעקבות יציאת הגבר לעבודה

ראש משק הבית בגיל 25-29.

מקור: עיבודי מכון אהרן לנתוני סקר הוצאות 2019-2021 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

איור 4: השינוי בהכנסה הפנויה של משק בית יהודי לא-חרדי בעקבות יציאת הגבר לעבודה

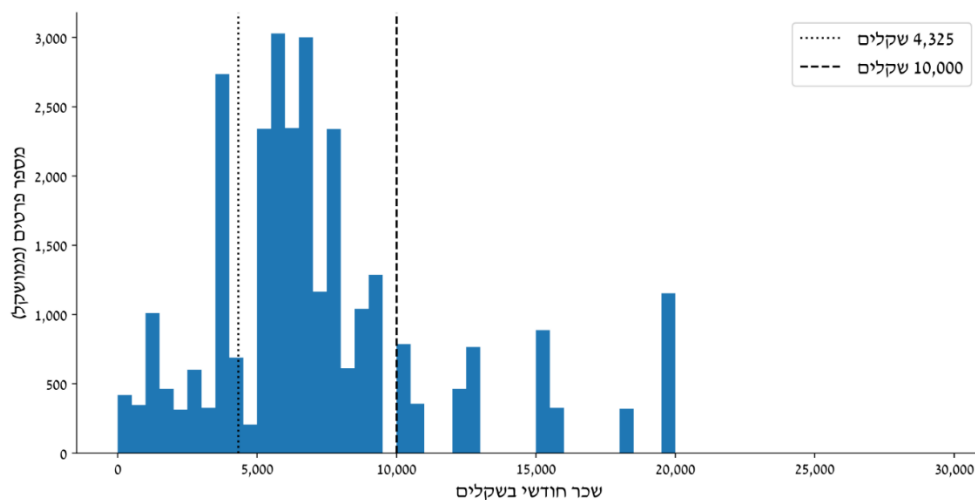
ראש משק הבית בגיל 25–29.

מקור: עיבודי מכון אהרן לנתוני סקר הוצאות 2019–2021 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

מאחר שחסרות לגברים חרדים מיומנויות והשכלה הנחוצות בשוק העבודה, סביר כי מספר הגברים החרדים שמרוויחים שכר כזה מייד עם היכנסם לשוק העבודה נמוך. לעומתם, למשק בית יהודי לא-חרדי משתלם ברמת שכר הרבה יותר נמוכה להיכנס לשוק העבודה, ובנוסף קל לגבר היהודי לא-חרדי להשתלב בעבודות בשכר יחסית גבוה בזכות מיומנויות והשכלה רלוונטיות.

התפלגות השכר של גברים חרדים (איור 5) ממחישה את הקושי של גברים חרדים לצאת לשוק העבודה. 23% מהגברים החרדים מרוויחים פחות מ-4,300 ש"ח. כלומר, ברור שגברים כאלו יעדיפו להישאר בכולל ו"להרוויח" את אותו הסכום בשווי ההטבות שניתנות. כ-20% מהגברים שיוצאים לעבוד מרוויחים בין 4,300 ל-6,000 ש"ח. 30% מרוויחים בין 6,000 ל-8,000 ש"ח. אלו 50% שה"כ ששכרם גבוה במעט מההטבות, ולכן היציאה לעבודה מטיבה, אך לא במידה משמעותית, את מצבם הכלכלי. רק 17% מהגברים החרדים בגילים אלו מרוויחים מעל 10,000 ש"ח.

איור 5: התפלגות השכר של גברים חרדים

ראש משק הבית בגיל 25–29.

מקור: עיבודי מכון אהרן לנתוני סקר הוצאות 2019–2021 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

נציין גם כי השכר ה**שעתי** של גברים חרדים (כ-46 ש"ח לשעה בממוצע) נמוך משל נשים חרדיות (כ-59 ש"ח לשעה בממוצע) בקבוצת הגיל הזו, אף כי השכר החודשי גבוה יותר בגלל שעות עבודה מרובות יותר בקרב הגברים. דבר זה מקטין את התמריץ של גברים לצאת לעבוד, שכן למשק בית חרדי שעות העבודה של האישה "משתלמות" יותר, דבר הנובע ככל הנראה מהבדלים בהשכלה ובמיומנויות הרלוונטיות לשוק העבודה. בדיקה מעמיקה של נתון זה וההסברים לגביו חורגים מהיקפה של עבודה זו.

6. המלצות מדיניות

ההמלצה הראשונה והראשית היא כמובן לשלב לימודי מתמטיקה ואנגלית במערכת הלימודים של בני חרדים לאורך כל שנות הלימוד, כך שיוכלו לרכוש כישורים מתאימים לשוק העבודה ולהשתלב בתעסוקה איכותית, ושההכנסה הפנויה שלהם בעת יציאה לעבודה תהיה גבוהה יותר.

ההמלצה הנוספת, לנוכח הדיונים על חוק גיוס חדש והצורך בשוויון בנטל, היא לחייב בגיוס לשירות צבאי או אזרחי את כל הגברים החרדים. אולם אם הרשויות אינן מצליחות לגייס, יש להחיל סנקציות שאינן התניות ואיסורים על רכישת השכלה אקדמית, הכשרה מקצועית או תעסוקה.

ככלי נוסף ומשלים, אנו ממליצים ליישם תמריצים כלכליים חיוביים ושלייליים שמתכתבים עם מדיניות כוללת שתומכת ברכישת השכלה, גיוס לצבא, הכשרה מקצועית ותעסוקה.

מעבר לשלוש ההמלצות הראשיות והיסודיות שצוינו לעיל, אנו ממליצים על הנגשת לימודי מתמטיקה ואנגלית בגילי התיכון והישיבה לגברים חרדים שלא יקבלו או לא יקבלו עד כה גישה ללימודים אלו במסגרת מערכות החינוך. במצב זה נדרשת התערבות ממשלתית, שכן מדובר בכשל שוק קלאסי, כשל שוק בחינוך שנובע מכך שההורים קיבלו החלטות עבור ילדיהם הצעירים (ללמוד במערכת חינוך ללא לימודי חול) שפוגעות בהם ובכלל המשק (Behrman, Parker and Todd, 2009). השקעת המדינה בהשכלתם, גם אם באיחור, תשתלם בתרומה לתוצר ובתשלום המיסים בעתיד.

ערך הסף של כ-4.5 אלפי ש"ח יכול להשפיע על יכולתם של גברים חרדים לרכוש השכלה איכותית. לכן כדאי שיקבלו את הסכום גם בעת הכשרה מקצועית, כדי להקל על אובדן ההכנסה בעת היציאה מהישיבה ולהעניק את ההזדמנות להשתלב בתעסוקה בשכר גבוה כשיצאו לעבודה.

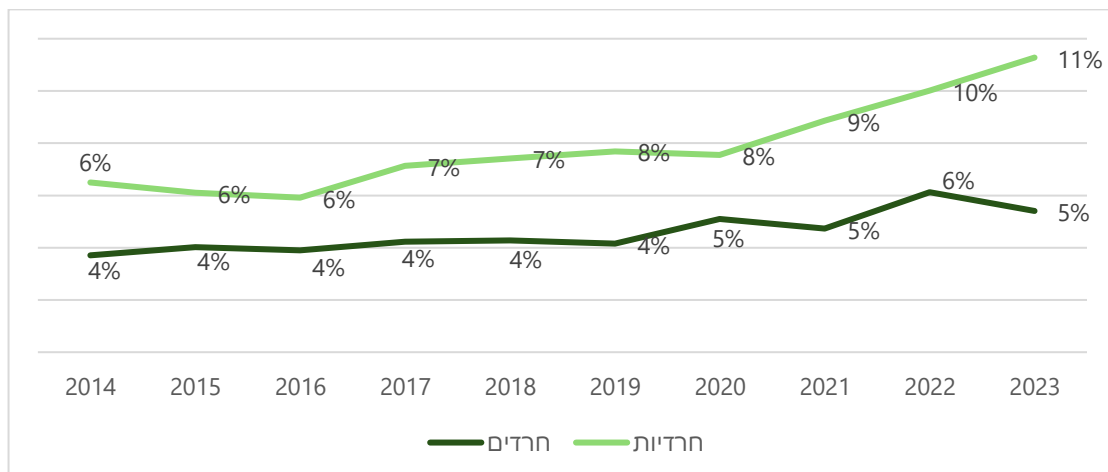
פתיחת מכינות לקראת לימודים טכנולוגיים או אקדמיים וכן פתיחת יחידות מה"ט בסמוך לכולל והנגשתן לגברים חרדים, בדומה למהלך שנעשה בקרב נשים חרדיות כשהונגשה השכלה גבוהה והוכנסו לימודי מה"ט לתוך הסמינרים לנשים.

בשנים 2002–2022 גדל שיעור האקדמאיות החרדיות ביותר מפי שלושה. מכיוון שמצבם של הגברים החרדים כיום זהה למצבן של הנשים החרדיות ב-2002, הן מבחינת שיעור האקדמאים והן מבחינת שיעור התעסוקה, המשמעות של סגירת פערי התעסוקה וההשכלה בין הגברים החרדים לבין נשים החרדיות היא "שחזור" השינויים שחלו ב-20 השנים האחרונות בקרב הנשים החרדיות.

על פי תרחיש זה שיעור האקדמאים החרדים יעלה מ-9% ל-29%, ושיעור התעסוקה של הגברים החרדים יעלה מ-51% ל-83% – שינויים זהים לאלו שהתרחשו אצל הנשים החרדיות בין 2002 ל-2022 (ליפשיץ ולרום, 2024).

בקרב הנשים החרדיות חל גידול דרמטי בשיעור הלומדות במה"ט (איור 6). רבות מהנשים החרדיות שאינן פונות ללימודים באקדמיה רואות במה"ט מסלול לתעסוקה איכותית שמהווה תחליף לאקדמיה, ואחוז הנשים החרדיות שפונות ללימודים במה"ט מתוך השנתון כמעט הכפיל את עצמו, מ-6% ב-2014 ל-11% ב-2023.

איור 6 : אחוז החרדים והחרדיות שלומדים במה"ט מתוך השנתון

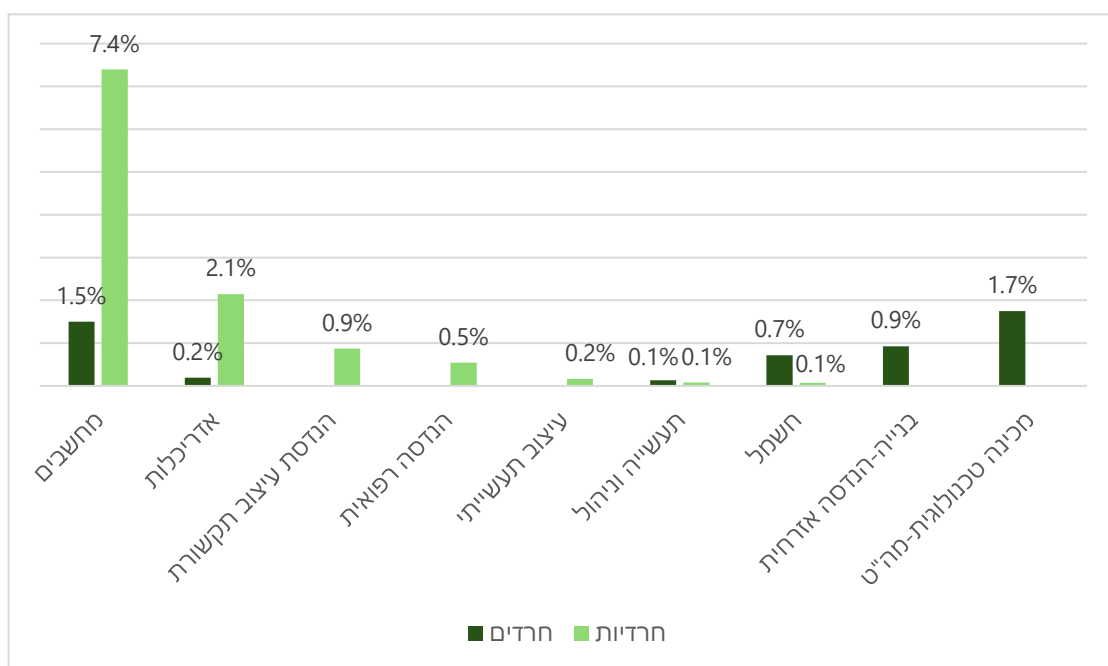

שנתון נשים – גילאי 18–22, שנתון גברים – גילאי 26–30.

הגברים החרדים הלומדים בפנימיות (די הרבה ישיבות) אינם נסקרים בסקר כוח אדם, מה שיוצר עיוות באומדנים. מקור: עיבודי מכון אהרן לנתוני מה"ט וסקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

רובן הגדול של החרדיות שלומדות במה"ט לומדות מחשבים (איור 7). קבוצה זו מהווה 7.4% מהשנתון. הנדסאי תוכנה מרוויח כ-12,400 ש"ח, שכר המהווה נקודת פתיחה טובה בשוק העבודה, בייחוד בהשוואה להוראה או לחינוך, שהיו (ועדיין) התחומים הנפוצים ביותר להכשרה בסמינרים ולהשתלבות בשוק העבודה.

איור 7: אחוז החרדים והחרדיות בכל תחום מתוך השנתון, 2023

שנתון נשים – גילאי 18–22, שנתון גברים – גילאי 26–30.

הגברים החרדים הלומדים בפנימיות (די הרבה ישיבות) אינם נסקרים בסקר כוח אדם, מה שיוצר עיוות באומדנים. מקור: עיבודי מכון אהרן לנתוני מה"ט וסקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

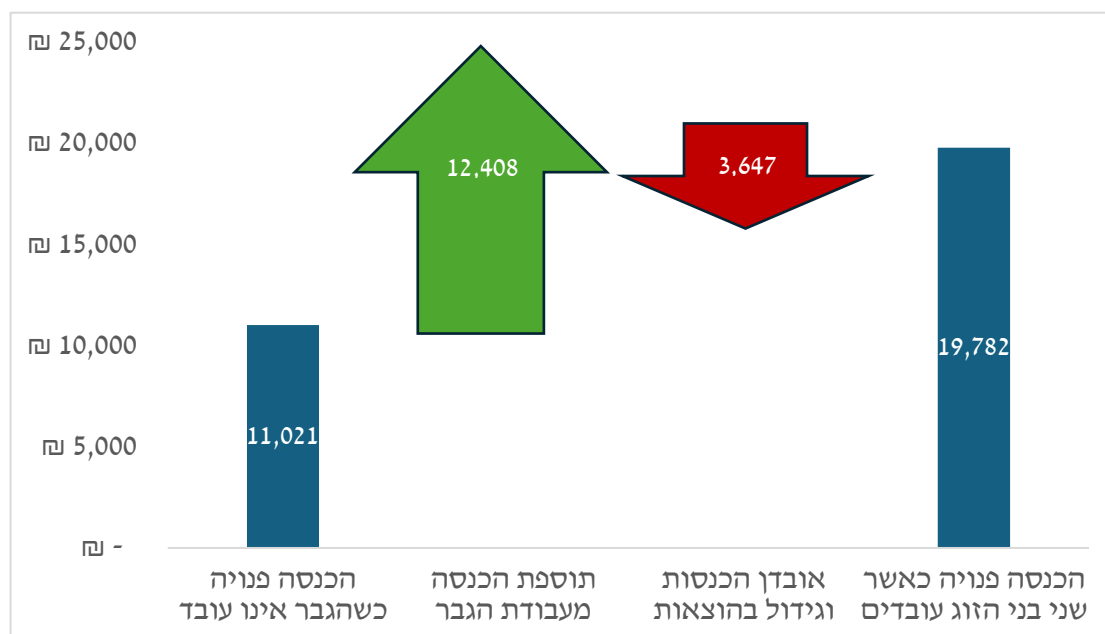
לאור ההצלחה בשילוב נשים חרדיות במסלולי הלימודים במה"ט, אנו ממליצים להתחיל תהליך דומה גם אצל הגברים החרדים.

בהנחה שתהליך כזה אכן יתאפשר, ולימודים במה"ט יהפכו נגישים יותר גם לגברים חרדים, תהיה לכך השפעה דרמטית על משק הבית החרדי. בסימולציה שלהלן (איור 8) אנחנו מציגים את תוספת ההכנסה הפנויה למשק בית שבו האישה למדה במה"ט ומועסקת, והגבר למד במה"ט ויוצא לעבודה. במצב זה התמריצים השליליים ליציאה לעבודה נמוכים יותר, ועומדים על 3,647 ש"ח. אובדן ההכנסות נמוך יותר מכיוון שנקודת המוצא היא אישה מועסקת במה"ט ויש לה סבסוד שונה למעונות והבדל בתשלום ביטוח לאומי, לעומת התרחיש הקודם שבו בני הזוג אינם בהכרח בעלי השכלת מה"ט.

תוספת ההכנסה מעבודת הגבר היא 12,408 ש"ח (לעומת 7,681 ש"ח לגבר חרדי ממוצע), וההכנסה למשק הבית תעלה ביותר מ-80% (לעומת 40% לגבר חרדי ממוצע).

גם אי-הוודאות לגבי התעסוקה נמוכה יותר, שכן ידוע שההסתברות לתעסוקה אחרי לימודים במה"ט עולה במידה רבה (אקסלרד ואחרים, 2024).

איור 8: השינוי בהכנסה הפנויה של משק בית יהודי חרדי בעקבות יציאת הגבר לעבודה כשהאישה והגבר עם השכלת מה"ט

מקור: עיבודי מכון אהרן לסקר הוצאות 2019–2021 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

אולם יש לזכור כי אצל הגברים, בניגוד לנשים, אין לימודי ליבה ובעיקר חסרות מיומנויות במתמטיקה ובאנגלית, וכן יש מגבלה תרבותית על יציאה מהכולל לתעסוקה והשכלה, וחוקית שנובעת מחוק גיוס שמתיר דחיית שירות עד גיל 26 ובלבד שיוקדשו כ-45 שעות שבועיות ללימודי קודש, מה שאינו מותר זמן ללימודי הכשרה מקצועית או יציאה לתעסוקה.

ממחקר ומהניסיון המוצלח בקרב נשים חרדיות, אנו סבורים שנגישות להשכלה והכשרה איכותית בשנות העשרים, והאפשרות לצאת לשוק העבודה ללא "הכרח" להישאר בכולל כדי לא להתגייס, יתרמו "לזליגת" ההשכלה גם לשנות העשרה המוקדמות. ההבנה שמי שירצה לצאת בגיל צעיר לשוק העבודה יוכל לעשות זאת תעודד יותר בתי ספר להעניק לתלמידיהם לימודי אנגלית ומתמטיקה ברמה טובה, ויותר הורים לבקש השכלה זו עבור בניהם הצעירים, כפי שקרה בקרב הנשים החרדיות, וכפי שהיה שכיח ב-30 שנותיה הראשונות של מדינת ישראל.

מקורות

1. אקסלרד, ה' וטרכטינגוט, י' (2023), "[היסטוריה וסוציולוגיה חרדית פוגשות את כלכלת ישראל](#)", מכון אהרן למדיניות כלכלית.
2. אקסלרד, ה', קלישר, ע', טרכטינגוט, י', סנדלר, א' ושדה, ת' (2024), יפורסם בקרוב), "תעסוקה איכותית והשפעתה על משקי בית חרדים", מכון אהרן למדיניות כלכלית.
3. אקשטיין, צ' ולרום, ט' (2016), "[העוני בישראל: סיבות ומדיניות בשוק העבודה](#)", מכון אהרן למדיניות כלכלית.
4. המוסד לביטוח לאומי (2022), "ממדי העוני והאי-שוויון בהכנסות 2021 לפי נתונים מנהליים".
5. כהנר, ל' ומלאך, ג' (2023), "שנתון החברה החרדית בישראל", המכון הישראלי לדמוקרטיה.
6. ליפשיץ, א' ולרום, ט' (2024), "[הכנסה מעבודה של משקי בית: אתגרים, תרחישים ומדיניות](#)", מכון אהרן למדיניות כלכלית.
7. משרד האוצר, אגף התקציבים (2023), "חוות דעת כלכלית נלווית להחלטת ממשלה תקציבים קואליציוניים 2023–2024".
8. בץ, כ' וקריל, ז' (2019), "חשיבות התמריצים הכספיים לשיעור תעסוקת הגברים החרדים", סדרת ניירות עבודה, משרד האוצר, אגף הכלכלן הראשי.
9. קרלינסקי, א' ושראל, מ' (2019), "אמידת עלות גידול הילדים בישראל", הרבעון לכלכלה 63(3-4), 103–149.
10. Behrman, J. R., Parker, S. W. and Todd, P. E. (2009), "Schooling impacts of conditional cash transfers on young children: Evidence from Mexico", *Economic development and cultural change* 57(3), 439–477.

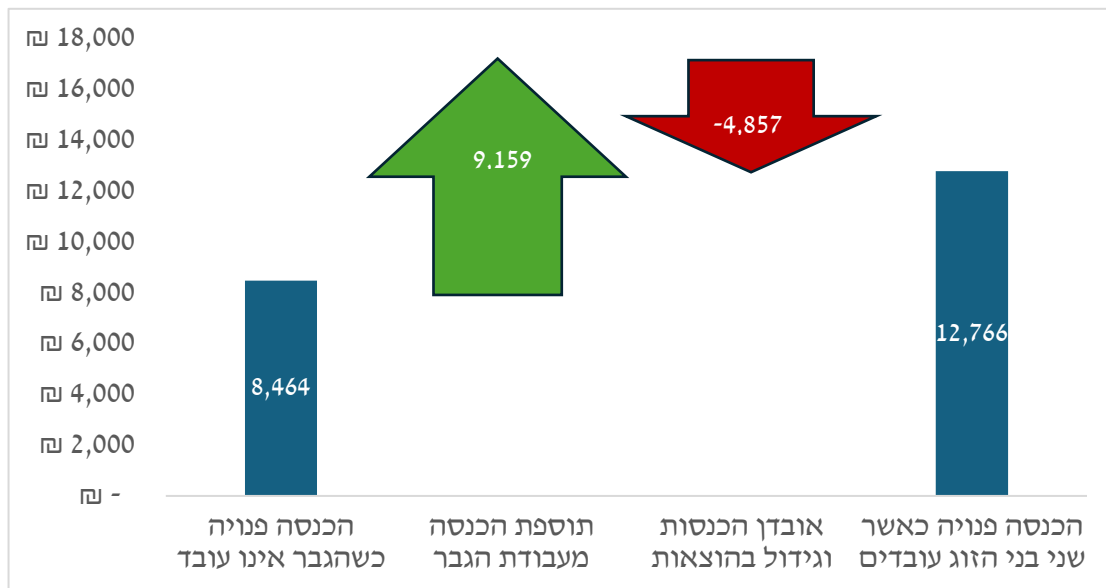
נספח: ממצאים

לוח נ-1: ממצאי המודל

לא-חרדים		חרדים		משתנה
אישה עובדת - גבר עובד	אישה עובדת - גבר לא עובד	אישה עובדת - גבר עובד	אישה עובדת - גבר אברך	
29-25	29-25	29-25	29-25	דמוגרפיה גיל ראש משק בית מספר ילדים מספר ילדים מתחת לגיל 3
1	1	3	3	
-	-	1	1	
14,815	7,134	14,815	7,134	הכנסות הכנסות עצמיות: סה"כ הכנסת גבר הכנסת אישה
7,681	-	7,681	-	הכנסות מהמדינה: ⁴ סה"כ קצבת אברך קצבת ילדים סבסוד מעונות הנחה בארנונה
7,134	7,134	7,134	7,134	הכנסות מהקהילה: סה"כ תוספת לאברך מהקהילה העברות ממשקי בית אחרים
226	318	2,350	4,060	
-	-	-	968	
152	152	536	536	
-	-	1,690	2,267	
74	166	124	290	
153	269	252	1,209	
-	-	-	968	
153	269	252	241	
-1,144	-	-4,540	-3,396	הוצאות הוצאות עצמיות: סה"כ ביגוד תחבורה ותקשורת מעונות
-1,144	-	-1,144	-	הוצאות מדינה: סה"כ ביטוח לאומי ובריאות מס הכנסה ארנונה
-	-	-3,396	-3,396	הוצאות קהילה: סה"כ העברות למשקי בית אחרים תרומות
-1,076	-854	-1,149	-895	
-702	-318	-702	-318	
-	-	-	-	
-375	-536	-447	-577	
-296	-319	-747	-487	
-223	-224	-358	-58	
-73	-95	-389	-429	
15,194	7,720	17,417	12,403	סה"כ הכנסות
-2,516	-1,174	-6,436	-4,778	סה"כ הוצאות
12,679	6,547	10,981	7,625	הכנסה "פנויה"
7,681		7,681		בעקבות יציאה לעבודה: תוספת הכנסה אובדן הכנסות תוספת הוצאות
-207		-2,667		
-1,342		-1,658		

⁴ סה"כ העברות מדינה שנובעות ממעמד אברך מסתכמות ב-3,525 ש"ח. פסיקת בג"צ על חובת גיוס אברכים בגיל גיוס (כ-60,000 אברכים) וביטול הסדר "תורתו אומנותו" מסתכמות בחיסכון של כ-212 מיליון ש"ח.

איור נ-1 : השינוי בהכנסה הפנויה של משק בית יהודי חרדי בעקבות יציאת הגבר לעבודה

ראש משק הבית בגיל 30-44.

מקור : עיבודי מכון אהרן לנתוני סקר הוצאות 2019-2021 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.